

ЕДЕН ЛЕКСИКОГРАФСКИ ОБИД НА РАЈКО ЖИНЗИФОВ

Повеќе македонски писатели од периодот на Преродбата, освен со литературна работа, се занимаваат и со прашања од други области на националната култура, на пр. со собирање на народното творештво, со откривање на културни споменици од минатото и слично, а во тој склоп и со нашиот народен и литературен јазик.¹⁾ Впрочем, таков е случајот и со не мал број писатели кај сите јужнословенски народи, особено во првата половина на XIX век. Оваа појава е условена од времето за кое е таа и мошне карактеристична. А тоа е времето кога јужнословенските народи се наоѓаат во фазата на формирањето на своите современи национални култури. Покрај другото, тоа е и времето на пробивот на романтизмот меѓу Словените на Балканот. Се знае, пак, дека романтизмот силно го насрчувал интересот кон фолклорот, кон народниот јазик и воопшто кон сите белези на националната специфика.

И Рајко Жинзифов не останал по страна од многу иницијативи и акции во таа смисла. Тоа е сосема разбирливо зашто тој е навистина типичен претставник на нашето преродбенско движење и на националниот романтизам во македонската литература. Познато е неговото учество во Зборникот на браќата Миладиновци²⁾, како и неговото ангажирање во објавувањето на четири народни приказни од нивната заоставштина во списанието „Филолошескија записки“ (во превод на руски)³⁾. Р. Жинзифов активно соработува со Димитрија Миладинов во изработувањето на статистички и географски опис на Македонија (во 1857

¹⁾ Прашањето за погледите и практиката на нашите писатели од XIX век во однос на македонскиот јазик е обработено подробно во уводниот дел на Граматиката на македонскиот литературен јазик од Блаже Конески (Блаже Конески: Граматика на македонскиот литературен јазик, Скопје 1967, с. 30—39).

²⁾ Во предговорот кон Зборникот, К. Миладинов му заблагодарува на Р. Жинзифов за соработката во „това общеполезно собрание“, зашто тој „најповике... помогна со пѣсни и обичаи отъ западни-те стѣрни“ (Види „Български народни пѣсни собрани одъ братѣя Миладиновци Димитрија и Константина и издани одъ Константина“, Загреб 1861, стр. III).

³⁾ Александар Спасов: Кон прашањето за македонските народни приказни собрани од браќата Миладиновци, „Современост“, г. II, бр. 1—2, Скопје 1952, стр. 31—38.

година), кој потоа дошол во рацете на Ј. Ф. Орел — Ошпјанцев⁴). Авторот на „Крвава кошуља” ѝ посветил внимание и на Кирило-Методевската епоха со статијата „Еще о притчах св. Кирилла”, која до скоро не беше објавена, а се зачувала меѓу архивските материјали на П. И. Бартењев, со кого нашиот поет долго време одржувал пријателски врски. Овие и некои други слични примери ја илустрираат заинтересираноста на Рајко Жинзифов кон разни прашања од нашата национална култура.

Во овој прилог ќе стане збор и за еден труд, поточно обид, на Р. Жинзифов од областа на јазикот. Се работи за речнички материјал, чиј автор е Р. Жинзифов и што веќе го нотирав уште во мојата монографија за него⁵), меѓутоа сега го објавувам во целост, за првпат.

Многумина од македонските литературни и културни работници, кои се школувале или престојувале во Русија кон средината на XIX век, биле во личен контакт или се допишувале со големиот руски славист Измаил Иванович Срезневскиј. Меѓу нив, секако, во прв ред спаѓа неговиот ученик Константин Петкович, кој студирал во Петроград, приближно од 1849 до 1852 година⁶). И. Срезневскиј имал увид и во дел од македонските народни песни, собрани од браќата Миладиновци⁷), а можеби бил и во врска со К. Миладинов. И овој детал од работата на Р. Жинзифов, што ќе биде предмет на нашиов напис, е сврзан со името на И. Срезневскиј.

Во Архивот на Академијата на науките на СССР во Ленинград, во фондот 216, оп. 5, бр. 241, се наоѓаат четири писма на Рајко Жинзифов до Измаил Срезневскиј, од 1862—1863 година, и 12 страни речнички материјал, како прилог на тие писма. Доколку ми е познато, само едно од писмава, и тоа првото, е досега печатено⁸). Исто така, ни приложениов кон писмата речнички материјал не е објавен.

Уште во првото свое писмо (17 август 1862 година, стар стил*), Р. Жинзифов ја набележува главната тема на следните три писма што ги упатил на И. Срезневскиј. Тој пишува: „Считаю нужным для себя сообщить Вам, что я принял на себя труд составить краткий Болгарско-русский словарь, над которым и работаю, уже собрано несколько тысяч слов.”⁹). Во врска со оваа своја работа, Р. Жинзифов се интересира кај И. Срезневскиј и за ракописниот грчко-бугарски речник на Неофит

⁴) Александар Спасов: Едно од последните писма на Рајко Жинзифов до Марин Дринов, „Разглед”, IV, 5, Скопје 1957, стр. 1, 3.

⁵) Види: Александар Спасов: Рајко Жинзифов, живот и книжевна дејност, Скопје 1959, стр. 72, 94 (докторска дисертација, ракопис).

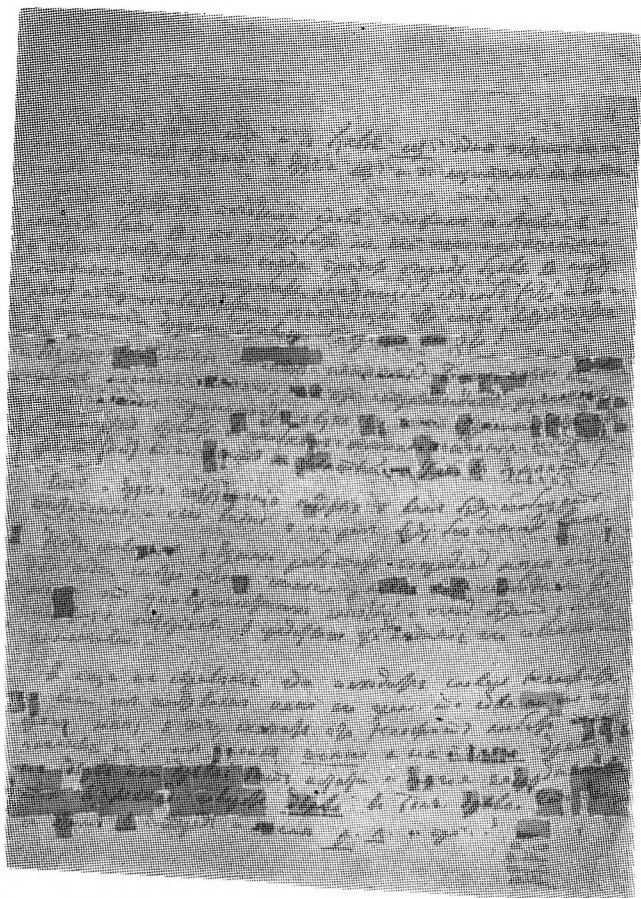
⁶) А(лександар) Спасов: Константин и Андреја Петковиќ, „Разглед”, II, 14, Скопје 1955, стр. 10; Александар Спасов: Престојот на Константин Петковиќ во Хрватска и Словенија во 1852 г., „Млада литература”, г. VII, бр. 7, Скопје 1957, стр. 35—51.

⁷) Александар Спасов: Некои нови архивски материјали во врска со „Зборникот на браќата Миладиновци”, (Резиме), Рад VII-ог Конгреса Савеза фолклориста Југославије у Охриду 1960. године, Охрид 1964, стр. 66.

⁸) Документы к истории славяноведения в России, Издательство Академии наук СССР, Москва — Ленинград 1948, стр. 44—45.

* И другите три писма се датирани по стар стил.

⁹) Документы к истории славяноведения в России, стр. 44.

Од писмото на Р. Жинзифов до И. И. Срсзневскиј, датирано на 4.IX.1862 г.

Рилски, па продолжува: „Но я слышал, что в Петербургской Академии находится словарь Неофита с греческими объяснениями; будучи хорошо знаком с греческим языком, как с древним, так и с новым, то я обращаюсь к вам с просьбою: нельзя ли будет прибавить к тому словарю и собираемые мною слова, если только я не соберу, по крайней мере до 20000 слов.”¹⁰⁾ Откога, потоа, му нагласува на И. Срезневскиј дека неговите совети околу составувањето на речникот ќе му бидат неизмерно корисни и го моли да биде удостоен со нив, Р. Жинзифов уште појасно го поставува прашањето: „Я с удовольствием принял бы на себя объяснить на русском языке словарь Неофита, если только не найдется другой, словом я желаю узнать Ваше мнение, продолжать ли мне составление Болгарского словаря или нет.”¹¹⁾

Второто писмо на Р. Жинзифов е датирано на 4 септември 1862 г. и претставува одговор на писмото на И. Срезневскиј од 24 август истата година. Како што се гледа, И. Срезневскиј бил мошне брз во своето реагирање, кое, очевидно, зборува дека тој живо се заинтересувал за иницијативата на нашиот поет. Третото писмо на Р. Жинзифов е од 22 ноември 1862 г. Од него можеме да заклучиме дека Р. Жинзифов во меѓувреме добил уште едно писмо од И. Срезневскиј. Оваа зачестена преписка меѓу Р. Жинзифов и И. Срезневскиј, во текот на неколку месеци, за жал, ни е позната во моментов еднострано. Сигурно дека би биле вонредно драгоцени, во расветлувањето на прашањево што го разгледуваме, непосредно искажаните мислења на овој голем славист-филолог.

Второто писмо на Р. Жинзифов во случајов е за нас најинтересно и најзначајно. Тоа е, освен последниот пасус, исцело посветено на планираниов речник. Во него е изложена концепцијата на речникот, како и некои доста занимливи проблеми во врска со неговото изработување, а кои му се јавиле на Р. Жинзифов во текот на работата. Исто така, писмово дава увид и во сфаќањата на Р. Жинзифов во однос на македонскиот јазик.

Во почетокот на писмово, Р. Жинзифов му се заблагодарува на И. Срезневскиј за многу корисните совети што ги добил од него во врска со речникот. Потоа, ја изложува намената на речникот: тој треба да им послужи на Русите, особено на тие од младото поколение, кои малу или воопшто не ги знаат другите словенски јазици, да се запознаат со „бугарскиот јазик” и така полесно да можат да ги читаат „бугарските народни песни”. Значи, речников треба да има карактер на „пособие” — помагало, па оттука ќе се определи и неговиот вид, односно обем. Жинзифов истакнува: „... поэтому я думаю ограничиться только русскими объяснениями приводя и болгарские примеры и обороты по возможности...” Тој сака речникот да биде што подобар, но веднаш тоа не ќе може да се оствари, уште повеќе зашто тој ќе е резултат на студентски труд (Во тоа време Жинзифов се наоѓа на среде на своите студии, заб. моја).

¹⁰⁾ Ibid. стр. 44.

¹¹⁾ Ibid. стр. 44.

Следниве неколку пасуси, кои се и најсуштествени во врска Жинзифовиот речник, ќе ги цитирам целосно:

„Слова одинаковые с русскими я намерен был вовсе не включать в болгар. словаре, н.п. Богъ, хлѣб, колѣно, звѣзда** и пр. Но после получения Вашего письма я передумал и они займут свое место без русских объяснений, исключая когда одинаковое слово имеет друг. значен. На пр. слово „утка” по — русски значит „сова” — гробъ = могила, а это последнее означает возвышенное место, холмик и т.д. — Кстати о слове „звѣзда” — оно имеет некое — то особенное прозношение в Македонии (я македонец) как бы если бы было написано дзвѣзда, или зѣдам = дзидамъ, даже посредством *g* нельзя передать настоящий звук буквы *з*. Не употребить ли другое *з* из славянской азбуки? Как вы думаете? Этких же слов слишком мало, едва ли будет два три десятка. В Болгарии же оно произносится как по — русски. —

Относительно правописания я намерен держаться этимологии, употребляю я и ѣ, ж, ъ, ь, и пр. в корнях хотя на прим. хлѣбъ = хлебъ, и = хлябъ. Только с *ы* я не знаю что делать, *ы* совершенно утратилось, а между тем в другом отношении она мне кажется нужна. На пр. что лучше крѣямъ или крѣямь? (скрывать) —

Слова взятие из сборников нар. пес. Безонова, Верковича, Миладинова, я намерен оставить тем же правописанием, как они в книге. —

Относительно глаголов я намерен употребить два окончания т.е. ж; иж; амь; ямь. На пр. нѣсж-амь = нѣса и носамъ, крѣжж - ямь = крѣжж и крѣямь. Первое в Болгар. второе в Макед. Нужно ли это?

Не малая беда еще и с буквой *щ*. Одни хотят шт, на пр. Безонон в песн., а другие щ. Н. п. щипамъ и штщипамъ.

Когда встретится печатное слово, положим с буквою *е*, а следует быть ѣ, то употребить ли его как напечатано и потом повторить его, когда придет очередь буквы ѣ между согласными, или употребить следующий способ (что я и делаю) н. пр. „неве (ѣ) ста” означающая что слово встречается и с тою и другою буквою. Хорошо ли это?

В прилагательных именах нынешний болгар. язык больше любит неполное окончание. На пр. страшнобкъ, руссококъ, но с членом принимает звук *и*. Н. п. страшнобкы-ать. Я намерен ставить в скобках полное окончание. Н. прим. жьлтъ (ьй), т.е. жьлтъ и жьлтый. — Как вы думаете? —”

Во продолжение на писмово, Жинзифов пишува дека се среќава и со други тешкотии, но нив ќе му ги соопштува на Срезневскиј постепенно; дека врз речников, зависно од слободното време и расположивите материјали, ќе работи” по крайней мере еще два года”; дека сѐ уште не дознал каде се наоѓа речникот на Неофит и притоа додава ако тој речник е составен како и граматиката на Неофит, тогаш одвај ли ќе има потреба од него; дека Неофит ги сака полните самогласки: на пр. кај него се употребува *йолно*, а не *йълно*, *древо*, а не *дърво* или *дрьво*,

**) Примерите што ги дава Р. Жинзифов не се правописно осовременувани.

па во врска со тоа нашиот поет прашува: „Вот кстати и другое затруднение, т.е. в Макед. говорят *дърво*, во Болг. *дръво*. Что делать с этим ь перед и после *р, л* и проч.?”

Прашањето за речникот се завршува во писмово со тоа што Жинзифов го прифаќа предлогот на Срезневскиј да му испрати неколку десетици обработени зборови. По тој начин, Срезневскиј ќе може најдобро да добие увид во тоа како Жинзифов постапува при составувањето на речникот.

И третото писмо на Р. Жинзифов до И. Срезневскиј е посветено главно на речникот. Жинзифов вели дека со писмово му го доставува ветениот лексички материјал („околу двести обработанных мною... слов”) и го моли Срезневскиј, откако ќе го прегледа, да му го врати со направените забелешки и упатства за понатамошна работа. Потоа, Жинзифов уште еднаш нагласува дека нема намера да се впушта во филолошки објаснувања, зашто за тоа не се чувствува подготвен, а тоа значи дека неговиот речник очевидно не е наменет на научниот свет. Речникот ќе биде сличен на чешко-германскиот речник на Јордан. Што се однесува до рокот кога мисли да го состави конечно својот речник, Жинзифов изјавува: „... я хочу окончить его до моего выезда из России на родину, и тем уже, если возможно будет, собрать всевозможные народные слова”. Потоа, Жинзифов зборува за тоа дека, особено во Македонија, се сочувани „многo славянских слов древних”. Во забелешките кон бугарскиот превод на „Љубушин суд”, издаден од Срезневскиј стои дека зборовите „клети, лѣси и владици” сега се непознати во бугарскиот јазик. Меѓутоа, Жинзифов со сигурност знае „... что первое из этих слов — клети — сохранилось в Македонии, именно в Охриде.” Вториот збор — лѣси — не му е познат, додека третиот — владици — се употребува во народот само во однос кон свештенството. „Что же делать, когда нет средств собрать все что сохранил народ чисто древне славянское?...”

Од ова писмо заслужуваат да бидат цитирани уште следните неколку реченици кои се однесуваат кон прашањето што нè интересира: „Если же количество слов мало для оценки будущего словаря, то если Вам угодно я Вам вышлю и другие. Я списывал их, как мне попадались на карточках, которые еще не приведены в порядке, да притом же до сих пор накопилось у меня слов всего около четверти предполагаемого необходимого количества слов.”

Од четвртото писмо на Р. Жинзифов до И. Срезневскиј, кое носи датум 15 октомври 1863 г., дознаваме дека нашиот поет веќе престанал да работи на речникот поради завршните испити што му претстоеле на универзитетот: „... и поэтому остается мне возвратиться опять на словаре после окончания курса.”

Приложениот кон третото писмо на Р. Жинзифов до И. Срезневскиј речнички материјал, даден под општ наслов „Словарь болгарского языка”, опфаќа 12 страни, со вкупно 173 (по страници: 11+16+13+14+14+12+14+17+16+15+15+16) збора. Во наведувањето на материјалот не е зачуван алфаветскиот ред, ниту пак има примери од сите

букви (најмногу примери има од буквата *к*; инаку се застапени уште буквите: *з, л, о, н, г, я, и, в, р, б, с, ж, г, м, ѝ*, — ги цитирам според тоа како се распоредени во материјалот). Материјалот е напишан прилично читливо, така што при пренесувањето не успеав да разрешам само два-три збора.

Во продолжение го давам во целост и доследно, со сите правописни особености, речничкиот фонд што му го испратил на увид Р. Жинзифов на И. Срезневскиј. Тој гласи:

Стр. 1:

К а : част. прибав. на пр. яз-ка: *я*; тебе-ка, мене-ка; тебя, меня.

К а и : 1) нарѣчіе — гдѣ, куда, — „кай си былъ“; 2) предлогъ — *у*, при, около „я бѣхъ кай васъ“; „я ке сѣднамъ кай тебе“.

К а в а л ъ : с. м. р. народный музѣк. инструм. пастушьѣ дудка.

К а д ж - а м ъ : гл. дѣйств. кадитъ; курить.

К а д е ж ъ : с. м. р. дымъ, чадъ.

К а д и л н и ц а : с. ж. р. кадильница, кадило.

К а р а м ъ : гл. дѣйств. заставлятъ, принуждатъ; „зощо ме карашъ да направамъ това?“ — наставлятъ, учить, советовать; „мама керкж кара(тъ) учи(тъ)“ — бранить, ручать; „мама мене кара(тъ) зощо доцна идамъ“.

ся — ссоритьсѣ, бранитьсѣ, ручатьсѣ.

К а р а н і - е : сущ. ср. р. ссора, брань.

К а ж у в а м ъ : гл. многокр. сказывать, говорить; „кому ты кажувашъ това?“ — „онѣ ми кажуваше“ онѣ мнѣ сказывалъ. —

К а з в а м ъ : см. кажувамъ.

К а ж а м ъ (да): сказать.

Стр. 2:

К а ж у в а н і - е : с. с. р. сказаніе, разказъ; указаніе.

К а з в а н і - е : см. кажувані-е.

К а т а н е ц ъ : с. м. р. замѣкъ.

К а т а н ч е : уменш. с. р. замѣчекъ.

К о в а : с. ж. р. : время, пора.

К о в а : с. ж. р. ведро, мѣшокъ съ которымъ вытаскивають воду.

К о в ж - а м ъ : гл. дѣйств. ковать, заколотить.

К о в ч е г ъ : с. м. р. сундукъ, ковчегъ.

К о в ч е ж е : с. с. р. уменш. сундучекъ.

К о р е м ъ : сущ. м. р. брюхо, желудокъ.

К о ш ъ - о в е : с. м. р. большая корзина.

К о ш н и ц а : с. ж. р. корзинка, уменш. **к о ш н и ч е :** корзиночка.

К о м е н і - е : с. с. р. выжимки изъ винограда; остатки его.

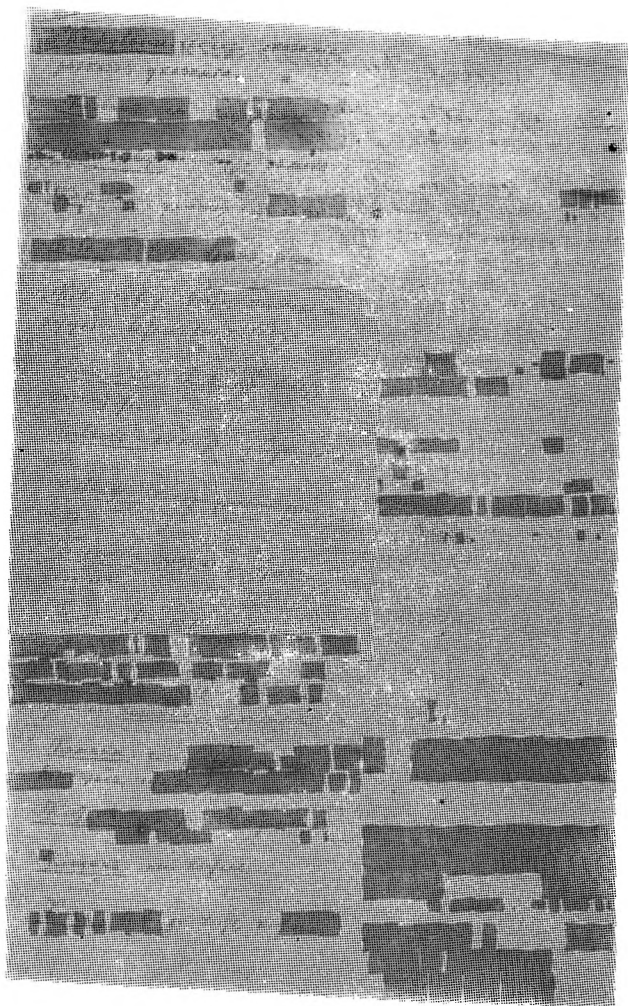
К о с т е н ь: с. м. р. каштань.
 К о щ а н ь: см. костень.
 К о с к а: с. ж. р. кость, косточка.

Стр. 3:

К р а в а: с. ж. р. корова.
 К р а с т а: с. ж. р. короста, боле(знь?), проказа.
 К р а с т а в ь(ый) а, о: пр. страдающий отъ проказы, прокаженный.
 К р е в а м ь и кренувамь: гл. многокр. поднимать.
 К р е н а м ь (да): гл. однокр. поднять, разбудить „крени го отъ сонь-ть”;
 отдать въ судъ, взять въ полицію.
 К ь р т ь: с. м. р. кротъ.
 К ь р т и ц а: с. ж. р. кротъ.
 К р о т о к ь (кроткий) а, о: кроткий, ручной, „кротко-то ягне отъ двѣ
 майки цицать”; тихий, спокойный, ласковый „кротко дѣте”,
 К р о т о с т ь: с. ж. р. кротость, нѣжность, ласковость.
 К р у ш а: с. ж. р. груша.
 К ь р ш ж - а м ь: глаг. дѣйст. крошить, ломать.
 К ь р м ж - а м ь: гл. дѣйст. кормить, „кърмамь овцы-те”.
 К р и в ь(вый) а, о: прил. кривой, хромой, виновный, виноватый.

Стр. 4:

К о к о ш к а: с. ж. р. курица.
 К о к о ш к а р ь: с. м. р. продавецъ куриць; присматривающий за кури-
 цами.
 К а н ж - а м ь: гл. пригласить, созвать, „мене канихж на гости”
 ся — собратъся, готовиться; „одавна ся канж да додж у вась”.
 К а н у в а м ь и канвамь: гл. многокр. приглашать, созывать.
 К а н е н ҃е: с. с. р. приглашеніе.
 К а м о: нарѣч. гдѣ.
 К о р ы т о: с. с. р. корыто вообще, корыто огромнаго размѣра для
 выжиманія винограда.
 К а с а м ь: гл. дѣйств. кусать.
 К а с н у в а м ь: гл. многокр. закусить, поѣсть, отве (дать?).
 К а с н ж - а м ь (да): гл. однокр. поѣсть, закусить, укусить „змя да
 го касне”.
 К р а в а й: с. м. р. каравай.
 К р а е ш н и к ь: с. м. р. горбушка.
 К р а й: с. м. р. конецъ; край.
 Край: близъ, рядомъ, около, подлѣ „край сухо-то гори (тъ) и сурово-то”,
 „я ке седнамь край тебе”.

Втората страница од речничкиот материјал на Р. Жинзифов

Стр. 5:

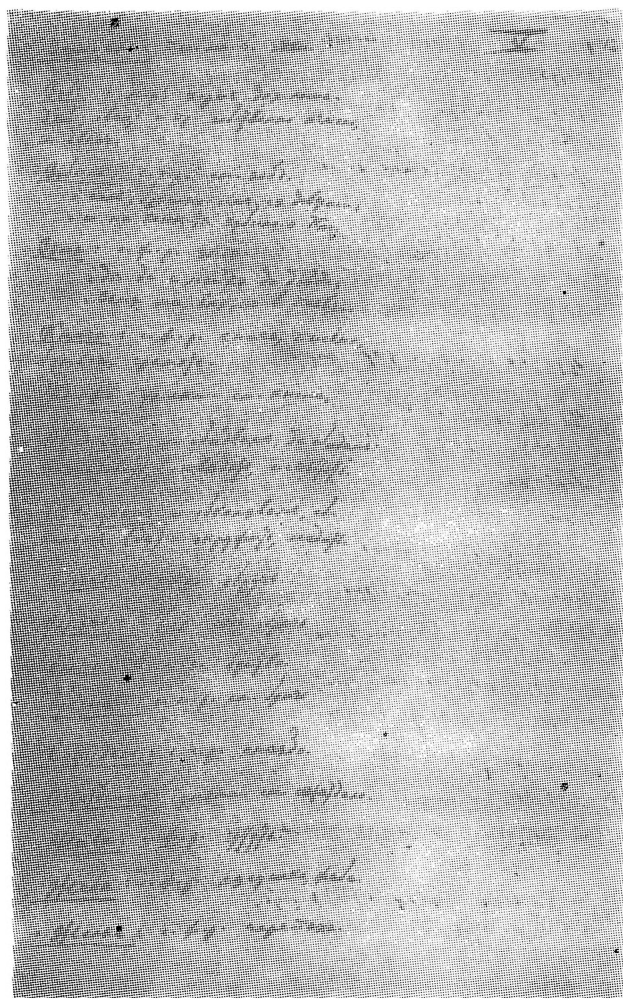
- Крив ж - амъ: гл. дѣйст. и (страд.?) кривѣть, хромать, обвинять.
 Кре(п)хо окъ (хкій) а, о: прил, свѣжій, нѣжный, мягкій.
 Ключа(е)лка: с. ж. р. замокъ.
 Клунь: с. м. р. клевь.
 Ключнь: с. м. р. клевь.
 Клилимъ: с. м. р. мягкій полегатый коверь.
 Килавъ, а, о: прил. худой, худощавый, одержимый грижею; „отъ двѣ бабы килаво дѣте”.
 Кудамъ: гл. дѣйст. хулить, поносить, порицать, упрекать.
 Куденге: с. с. р. упрекъ, порицаніе, хула.
 Кърлежъ: с. м. р. клещь.
 Кърсть: с. м. р. крестъ, позвоночная кость.
 Кроежъ: с. м. р. покрой, планъ, замысль.
 Калинка: с. ж. р. гранатовое яблоко.
 Корабъ: с. м. р. корабль, судно.

Стр. 6:

- Куче: с. с. р. собака.
 Кученге: уменш. собачка, щенокъ.
 Кучка: с. ж. р. сука.
 Кравъ (вый) а, о: пр. жесткій, твердый.
 Кукавица: с. ж. р. кукушка.
 За: пред. 1) для „това я купиъхъ за майкж ми” 2) ради „за Бога немой прави това” 3) о, объ „онъ ме пыташе за васъ” 4) за „за скорны-те онъ искать еднж жьлтицж”.
 Завързувамъ и завързвамъ: завязывать.
 Завърз ж - амъ (да): гл. однок. завязать — о деревѣ когда послѣ разцвѣтанія показывается плодъ — „дървж-та тая година не заврзахж” (не завязали, не дали плода) — ся — завязаться.
 Закопувамъ и закопвамъ: закопывать, зарывать, хоронить.
 Закопамъ (да): закопать, зарыть, похоронить, погребать, обработать (виноградахъ).
 Зарачувамъ и зарачвамъ: заказывать, поручать, приказывать.
 Зарачамъ (да): заказать, приказать, поручить.

Стр. 7:

- Заржчувамъ и заржчвамъ, да заржчамъ: см. зарачувамъ.
 Лани: нар. прошлого года, въ прошлом году.
 Лански (ій) а, о: прошлогоднишній.
 Оломлани: нар. третьяго года, два года тому назадъ.
 Нерѣзина: с. ж. р. заброшенный, необработанный виноградникъ.

Деветтата страница од речничкиот материјал на Р. Жинзифов

- Г л ь т к а, и г ь л т к а: с. ж. р. глотокъ.
 Г ь р б а в ь (ый) а, о: пр. горбатый.
 Г а б а: с. ж. р. грибъ.
 Г ж б а: с. ж. р. см. габа.
 Г р а д ж - а м ь: гл. дѣйств. строить, укрѣплять. „Градъ градила Само-
 вила, ни на небо, ни на земли” нар. пѣс.
 Г р у д к а: с. ж. р. груди.
 Г р и (ы) ж ж - а м ь с я: гл. страд. стараться, заботиться, беспокоиться.
 Г р о з д ь - о в е: с. м. р. виноградная кисть.
 Г р о з ь - е и г р о з д е: с. с. р. мн. ч. Это — виноградъ.

Стр. 8:

- Г а л а б ь: с. м. р. голубъ самецъ.
 Г а л а б и ц а: с. ж. р. голубъ самка, голубка.
 Г а л а б ч е: с. с. р. уменш. голубокъ.
 Г ь л ж б ь, г ь л ж б и ц а, г ь л ж б ч е: см. галабъ.
 Я р е б и ц а: с. ж. р. куропатка, полевая.
 Я р е: с. с. р. мн. ч. — иня, и — ета: козленокъ.
 Я р к а: с. ж. р. курица молодка.
 Я р и ц а: с. ж. р. см. ярка.
 И с п о р о к ь - ц ы: с. м. р. медлушка.
 В е г я: с. ж. р. бровь.
 В е ж д а: см. вегя.
 ’ Р а н е н и к ь - ц а: прил. дв. пріемышь.
 ’ Р а н а: с. ж. р. храна, пища.
 С у (х) о д о л и ц а: с. ж. р. лѣсной горный потокъ.
 З и м а: зима, холодъ, „зима миѣ” мнѣ холодно.
 З е л к а: с. ж. р. свѣжая капуста.

Стр. 9:

- З ь р н ц а л а: тол. мн. ч. очки.
 З о б ь: с. м. р.: кормъ для лошадей, овецъ и пр. собственно ячмень и
 овесъ.
 З о б и л о: с. с. р. см. зобъ.
 „соль, брашно имъ ся довърши”
 и на конц-е-ты зобило.” Пѣс.
 З ь м я: с. ж. р. змя.
 „дѣ да е майка да дойде”
 зьями влязла въ пазвж.”
 К н и г а: с. ж. р. книга, письмо, бумага, грамота.
 К н и ж е: уменш. см. книга.
 О б и д у в а м ь и обидвамъ, да обидамъ: попробовать, отвѣдать,
 испытать.

Обколувамъ и обколявамъ, обколамъ (да): окружить, осадить.
 Обрачь: с. м. р. обручь.
 Обржчь: с. м. р. см. обрачь.
 Бричь: с. м. р. бритва.
 Брьсначь: с. м. р. см. бричь.
 Се(ѣ)дало: с. с. р. гнѣздо.
 Жива: с. ж. р. ртуть.
 Жаб а: с. ж. р. лягушка, жаба.
 Желка: с. ж. р. черепаха.

Стр. 10:

Жьлтца: с. ж. р. червонецъ, желтуха.
 Жена: с. ж. р. женщина, невѣста, жена.
 Жарь: с. м. р. огонь, раскаленный уголь.
 Жежокъ (жежкѣи) а, о: пр. горячій, жаркій.
 Жежко: нар. горячо, жарко.
 Врукина: с. ж. р. жара, жарко.
 Врукъ (врукій) я, ѡ: прил. теплый, горячій, жаркій.
 Жьлтеница: с. ж. р. желтуха.
 Деснѣи: мн. ч.: десны.
 Вѣнцѣи: мн. ч. тол. десны.
 Жлебини: мн. ч. тол. десны.
 Омажувамъ: гл. мног. выдать за мужъ. — ся — выйти за мужъ.
 Омажамъ (да) гл. однок. см. омажувамъ.
 Омжжувамъ, омжжамъ (да) — ся — см. омажувамъ.
 Оженувамъ — оженамъ (да): женить — ся — жениться.

Стр. 11:

Мѣденце: с. с. р. желтая мѣдь.
 Мечка: с. ж. р. медвѣдь.
 Мече: уменш. медвѣженокъ.
 Меченце: уменш. отъ мече.
 Мома: с. ж. р. дѣвица, дѣвушка.
 Момиче: с. с. р. умен. дѣвушка, дѣвочка.
 Момиченце: умен. отъ момиче.
 Момокъ: с. м. р. юноша, парень, работникъ.
 Момче: с. с. р. мн. ч. — иня — и — ета: дитя, мальчикъ, юноша, женихъ, мужъ.
 Момченце: с. с. р. ум. мальчикъ, ребенокъ.
 Пытачь: с. м. р. нищій, просящій милостыню.
 Прасе: с. с. р. мн. ч. иня — ета: поросенокъ.

Прагъ - ове: с. м. р. порогъ.

Махамъ, махнувамъ, махнамъ (да): махать, махнуть, ударить, ийти прочь.

Глава: с. ж. р. глава, голова, начальникъ, вождь, начало.

Стр. 12:

Опашка: с. ж. р. хвостъ, конецъ.

Главня: с. ж. р. головня.

Гламня: с. ж. р. см. главня.

Главувамъ: гл. многокр. нанимать (только о людяхъ), отдавать въ... — ся — наниматься, поидти въ...

Главамъ (да): нанять, отдать въ... — ся — наняться, поидти въ...

Гладувамъ: гл. мног. голодать.

Огладувамъ, огладнамъ (да): проголодаться.

Огледало: с. с. р. зеркало.

Одавна: нар. давно, издавна.

Одамна: нар. см. одавна.

Пѣж - ямъ: гл. пѣть, читать.

Поклопка: с. ж. р. крышка, заслонка.

Поясъ: с. м. р. поясъ, радуга.

Ра(з)солъ: с. м. р. разсолъ, кислая капуста.

Рамень (мный), а о: прил. равный, ровный, гладкій.

Власъ: с. м. р. волосъ, шерсть.

Речничкиот фонд што му го предложил Р. Жинзифов на И. Срезневскиј е пред сè по обем очевидно мошне скромн. Тој, како што видовме, содржи нешто над 170 збора, нафрлани без некаков посебен ред и систем, онака „... как мне (т. е. на Р. Жинзифов, заб. моја) попадались на карточках, котория еще не приведены в порядке. . .” — види го третото писмо на Р. Ж. до И. С.) Впрочем, целта на Р. Жинзифов и била, преку извесен број примери, да покаже на практика како го замислувал обработувањето на вопросниот речник.

Според искажувањата на Р. Жинзифов во погоре наведените писма, посредно може да се изведе заклучок дека во ноември 1862 г. тој располага со приближно 5000 екскерпирани зборови. Во третото писмо (од 22 ноември 1862 г.) Р. Жинзифов вели: „... до сих пор накопилоь у меня слов всего околи четверти предполагаемого необходимого количества слов. . .”, а, пак, уште од првото писмо дознаваме дека тој имал намера да собере до 20,000 зборови. Дали навистина во ноември 1862 г. Р. Жинзифов ја имал веќе составена четвртината на речникот, дали некогаш подоцна тој продолжил да работи врз него, како што тоа го најавува во четвртото писмо (15. X. 1863 г.): „... остается мне возвратиться опять на словаре после окончания курса”, и, ако тоа воопшто го направил,

дали нешто од тој планиран речник е, макар делумно, објавено¹², дали постојат сочувани други траги од речникот, освен овие што сега ги објавуваме — тоа се сè прашања на кои во моментов не може да се даде одговор.

Од писмата на Р. Жинзифов гледаме дека и неговите претензии во однос на карактерот на речникот, исто така, се скромни и се исцрпуваат со задачата да се даде едно практично помагало за странската читателска публика, конкретно на руската. Притоа, нееднаш во писмата Р. Жинзифов нагласува дека речникот ќе биде дело на студент.

Меѓутоа, и покрај сè, овој фрагмент не е без значење за да не биде одбележан во историјата на македонската лексикографија во XIX век. Пред сè, речничкиот фонд за кој станува збор е прилично приемливо обработен, содржински е занимлив, а, како еден од ретките такви примери во нашето минато¹³, макар што се работи само за неполни 200 збора, е и посебно драгоцен. Од друга страна, како што веќе нагласив, тој, заедно со писмата, претставува мошне јасен документ за сфаќањата на Р. Жинзифов во однос на македонското јазично прашање.

Сите зборови во овој речнички материјал се снабдени со прецизни граматички определби. За настојувањето на Р. Жинзифов да го направи речникот поупотреблив за корисниците зборува особено и фактот дека на рускиот читател му се укажува прилично широко и сестрано на разните нијанси во значењето на одделните зборови. Во доста случаи, Р. Жинзифов не се задоволува со едно толкување, туку дава и по две, по три, па и по повеќе. Р. Жинзифов е посебно разновиден во толкувањето на глаголите и предлозите (Види ги толкувањата за глаголите: караџ, кренаџ, канџ — амџ, завързж-амџ, и др.; за предлозите: край, за, и др.). При толкувањето, Р. Жинзифов користи обилно примери и од народните песни. Притоа, Р. Жинзифов несомнено се раководи од искажаната намера уште во второто писмо до И. Срезневскиј дека речникот сака да го намени како помагало првенствено за оние кои сакаат да ги читаат нашите и бугарските народни песни во оригинал (Види го соодветниот цитат во второто писмо на Р. Жинзифов до И. Срезневскиј).

И дури од овој мошне мал зборовен фонд може убаво да се види дека Р. Жинзифов солидно го познавал македонското народно лексичко богатство. Меѓу материјалов ќе сретнеме редица карактеристични македонски народни зборови. За некои од нив се дадени и занимливи толкувања. Така, на пример, зборот *н е р е з и н а* е објаснет кај Жинзифова

¹² Од писмото на Р. Жинзифов до Марин Дринов (датирано на 7. XII. 1876 г.) дознаваме дека Словенскиот комитет и кнезот Черкаскиј лично му предложиле на нашиот поет да состави „мъничакъ русско-българскій словарь”, очевидно за потребите на руската војска. Имено, по тоа време се вршат подготовки за престојната руско-турска војна. Р. Жинзифов е на мислење дека е подобро да направи еден помал „руско-българскій бесѣдникъ”. Не ми е познато дали е објавен ваков прирачник. Види го мојот прилог: „Едно од последните писма на Рајко Жинзифов до Марин Дринов”, „Разгледи”, г. IV, бр. 5, стр. 1, 3, Скопје 1957.

¹³ Повеќе од десет години пред Р. Жинзифов и К. Петкович има составено еден далеку пообеман таков речник, кој наскоро ќе го објавам.

како — „заброшеный, необработенный виноградник“ (Види стр. 7 од речничкиот материјал на Р. Жинзифов). Истиот збор во Речникот на македонскиот јазик, т. I, стр. 499, е протолкуван на српскохрватски како — „нерезана лоза“. И кај Р. Жинзифов е нагласено, исто така, и фигуративното значење на зборот к р о е ж — „покрой, п л а н, з а м ы с л (подвлекол А. С.), како што е тоа направено и во Речникот на македонскиот јазик, т. I, стр. 368: кроеж. 1. крој. 2 (фиг.) намера, план. Итн.

Рековме веќе дека овој речнички материјал и писмата на Р. Жинзифов до И. Срезневскиј, а посебно второто писмо, се уште еден категоричен доказ за познатите ставови на авторот на „Крвава кошула“ во однос на македонското јазично прашање, па затоа и во тој поглед тие се мошне драгоцени. Блаже Конески вака го одредува Жинзифовото сфаќање по горното прашање: „... тој (Р. Ж., забел. А. С.) се стремеше да го спроведе на практика гледиштето . . . да се создаде заеднички бугаро-македонски јазик така што во него ќе бидат засталени и македонски и бугарски јазични особености. На ова гледиште Жинзифов му остана докрај верен, не сакајќи да го усвои источнобугарското наречје врз кое беше заснован бугарскиот литературен јазик, но исто така не решавајќи се ни за чисто македонски јазик“¹⁴. Во иста смисла Б. Конески пишува и во својата Граматика на македонскиот литературен јазик: „Миладинов тргна од јазикот на народната поезија. . . Жинзифов, напрстив, се раководеше од гледиштето за создавање на „среден“ бугарско-македонски јазик, што на практика се сведуваше до вештачко комбинирање на македонските и бугарските јазични црти¹⁵. И авторот на единствениот досега подетален опис на ортографските, фонетските, морфолошките и лексичките особености на јазикот на Жинзифовите литературни текстови, совстскиот научник Н. И. Толстој, го констатира главно истото: „Перевод К. Дмитриева—Петковича, так же как и перевод Р. К. Жинзифова (се мисли на преводите на „Љубушин суд“, забел. А. С.), знаменуе со собой. . . серьезную попытку создания единого македонского (или „болгарского“ на македонской основе) языка, призванного обслуживать все сферы общественной и литературной жизни. . .“¹⁶.

Од писмата на Р. Жинзифов до И. Срезневскиј видовме сосема јасно дека авторот на „Крвава кошула“ ги предочува упорно пунктовите на суштинските разлики меѓу македонскиот и бугарскиот јазик. Р. Жинзифов ќе укаже не само на буквата S, како на типична специфика на македонскиот јазик спрема другите јужнословенски јазици, туку и понатаму најдоследно ќе ги наведува сите оние белези по кои основно се дистингираат македонскиот и бугарскиот јазик. Р. Жинзифов редовно акцентира

¹⁴ Блаже Конески: Македонската литература во 19 век (краток преглед и текстови), Скопје 1950, стр. 22.

¹⁵ Блаже Конески: Граматика на македонскиот литературен јазик, дел I и II, Скопје 1967, стр. 36.

¹⁶ Н. И. Толстой: Страничка из истории македонского литературного языка (Переводы „Любушинского суда“ из „Краледворской рукописи“ на македонский язык в XIX в.). Краткие сообщения Института славяноведения, вып. 43, История славянских литературных языков, Москва 1965, стр. 34.

која јазична црта е својствена на бугарскиот, а која на македонскиот јазик. Тој ги обележил речиси сите фонетски посебности на македонскиот јазик во споредба со бугарскиот, а истото го направил и во морфологијата (издвојувањето на глаголските завршоци кај Македонците и кај Бугарите). Наполно адекватна ситуација имаме и во речничкиот материјал. Притоа може да се рече дека огромното мнозинство од содржината на речничкиов фонд е карактеристично за македонската лексика.

Во врска со планираниов речник се поставува едно мошне интересно прашање, а имено: Зошто Р. Жинзифов му се обратил за совет токму на И. Срезневскиј? Сметам дека во потрагата за одговорот на прашањето може да се дојде до некои навистина важни заклучоци. Секако на прво место, како импулс за Жинзифовото обраќање кон И. Срезневскиј, ќе е големиот научнички авторитет што последниов го уживал. Истовремено, од не помало значење ќе е и фактот дека една деценија порано, уште во 1852 г., во „Памятники и образци народного языка и словесности“ (Види „Прибавления к Известиям имп. Академии наук по Отделению русского языка и словесности“, изд. 2), И. Срезневскиј ги почувствувал и искажал разликите меѓу македонскиот и бугарскиот јазик, како што тоа го истакнува и Н. И. Толстој¹⁷. Тие разлики се наполно видливи од двата превода на „Љубушин суд“, првиот на македонски (од К. Петкович), а вториот на бугарски, дадени наспoredно, и издадени од И. Срезневскиј, во посочените „Памятники“. Р. Жинзифов го познавал преводот на К. Петкович за кој станува збор, а, исто така, и забелешките на И. Срезневскиј кон јазикот на тој превод, во кои меѓудругото, се вели. . . „оттенок болгарското наречия, на котором г. Дмитриев—Петкович передал древную чешскую поэму, заметно отличный от многих других, сохранивших более чистый болгарский тип“¹⁸. Се чини дека токму затоа што И. Срезневскиј бил меѓу руските филолози од тоа време речиси најулутен во проблематиката за која се интересирал Жинзифов, тој и нему му се обратил за совет. И уште нешто повеќе: Р. Жинзифов, како што видовме, веќе имал докази, при донесувањето одлука кому да се обрати, дека И. Срезневскиј ќе може со разбирање да се однесе кон неговите становишта.

Во случајов, не е без значење и сознанието кај Жинзифова дека Срезневскиј го поткрепил обидот на К. Петкович да се изразува поетски на македонски јазик и дека, само благодарение на нему, преводот на „Љубушин суд“ на нашиот преродбеник добил виза за влегување во една реномирана научна едиција. Тоа е преводот за кој Н. И. Толстој вели: „... перевод К. Дмитриева—Петковича — первый поэтический перевод на македонский язык, один из самых ранних опытов использования македонской народной речи в поэзии. . .“¹⁹. И понатаму: „Перевод „Любуши-

¹⁷) Како што е познато, И Срезневскиј во „Памятники“ ги објавил преводите на „Љубушин суд“ од К. Петкович на македонски јазик и на еден непознат преводач на бугарски. А. И. Толстој вели: „Различия в языке двух-переводов явственно ощущал их издатель И. И. Срезневский, . . .“ (Види ја изгората посочената статија на Н. И. Толстој, стр. 17).

¹⁸) Цитирано според статијата на Н. И. Толстој, стр. 17.

¹⁹) Види ја погоре посочената статија на Н. И. Толстој, стр. 33.

ного суда” К. Дмитриева—Петковича. . . свидетелствува о стремлении в то время весьма немногочисленной македонской интеллигенции обработать граматический и лексический материал македонских говоров в целях литературно-поэтических”²⁰. Токму од такви намери и цели се раководел и Р. Жинзифов во својата литературна дејност, па природно е дека во К. Петкович гледал извесен претходник и дека во неговата практика наоѓал потврда за правилноста на своите сфаќања.

Колку бил Р. Жинзифов решителен и цврст во тоа свое становиште да го употребува македонскиот јазик во литературата што ја создавал, мошне речито, зборува и следниов цитат од неговото писмо до И. Грудов, уредникот на бугарскиот весник „Народност”: „Приведени-тѣ горе мои стихотворения (се однесува за песните „Град” и „Нова година”, забел. А. С.) желалъ быхъ да ги видя помѣстены въ вѣстникъ Народностъ, но тѣхъ сжщо какъ-то сж написаны, тоестъ безъ да измѣните правописаніе-то имъ; разумевете, че като ги пише Македонскій Българинъ, то и (тоже?) въ нихъ македонскій говоръ. . .” Писмово, кое се чува во Народната библиотека во Софија, е од 14. II. 1868 г. Тоа значи дека Р. Жинзифов, не само во почетокот на својата литературна работа, туку и подоцна, како веќе оформена личност и долгогодишен литературен деец, е бескомпромисно доследен во тоа свое првобитно становиште во однос употребата на македонскиот јазик. Жинзифовата истрајност во таа смисла ќе ни стане уште поимпресивна кога ќе се приспомниме дека по излегувањето на „Новобългарска сбирка”, во весникот „Българска пчела”, во 1864 г., доживеал жесток напад од страна на Љ. Каравелов точно заради тие негови сфаќања за застапеноста на македонскиот јазик во литературното творештво. Љ. Каравелов наполно отворено иронизира со сфаќањата на Р. Жинзифов и практиката во неговата поезија „Той (Р. Жинзифов, забел. А. С.), видите ли, за да набере ритми, пише на сичките български наречия и говори в предисловието си: „И така ние мислиме, че не е наша погрешка, ако на читателите им са паднат да четат *ржкѧ, водѧ, ѡланинѧ*, а другите сто *рѣка, вѡда, ѡлѧнина* и пр. Исто така мые писахме *ѡжѡиѣ* и *ѡѡиѣ*, *мжчно* и *мачно*, *рѣка* и *рака*; харно ли мые сторихме или лошо —това ѡе друго питание, само сакаме да кажем що тые разлики на езикѣт ны (не в езикѣт, г. Райко, а в наречјата) *бяха нам ѡомалку или новече* (?!!!), познати, а не сет погрешѡи от незнание” (стр. 16). Откак г. Жинзифов измислил това ново правило да пишем на различни български наречия. . .”²¹ Воопшто од сета статија недвосмислено се гледа оцената на Љ. Каравелов дека Р. Жинзифов ни оддалеку не го познава бугарскиот јазик. Меѓутоа, и покрај сѐ, нашиот поет, како што тоа го докажува и цитатот од неговото писмо до И. Грудов, четири години по нападот на Љ. Каравелов, пак се залага за тоа во јазикот на неговата поезија, односно во македонскиот карактер на тој јазик, ништо да не се изменува.

²⁰ Види ја статијата на Н. И. Толстој, стр. 33.

²¹ Публицистиката на Любси Каравелов до излизането на вестник „Свобода” (1860—1869). Статии, дописки, и писма. Издирил и подготвил за печат академик Михаил Димитров, Софија 1957, стр. 119.

Очевидно е дека Р. Жинзифов не само што најјасно ги осознава суштинските разлики меѓу македонскиот јазик и бугарскиот, туку и најупорно инсистира на нив. Р. Жинзифов е крајно незадоволен од насоката на развитокот во оформувањето на литературниот јазик кој би бил заеднички за Македонците и Бугарите. Држејќи се за ставовите на Партенија Зографски за создавање на еден среден „македонско-бугарски“ литературен јазик, Р. Жинзифов сака по секоја цена нив да ги спроведе и во практиката. Но практиката е сосема поинаква, односно, поточно речено, изразито спротивна. Литературниот јазик, кој би требало да биде во употреба и кај Македонците и кај Бугарите, во тој момент веќе се изградува на чисто бугарска основа. Р. Жинзифов тоа воопшто не го прифаќа и се наоѓа во категорична опозиција. Тој настојува да извојува рамноправен третман на македонскиот јазик во однос на бугарскиот во таа меѓусебна конкуренција. Р. Жинзифов е напаѓан точно затоа што тој трга од становиштето и на македонскиот јазик да му се обезбеди соодветно место во заедничкиот литературен јазик за Македонците и Бугарите, каков што тој си го замислувал. Таа тенденција Љ. Каравелов наполно јасно ја сфаќа и затоа сака Жинзифова да го насочи кон рамките на регионалност, да ја сведе неговата дејност на чисто локални белези и значење: „А треба ли да пишем на различни местни наречия, както е направил г. Жинзифов, за това ние ще кажем така: г. Жинзифов щеше да направи по-добре, ако да беше написал на македоно-българско наречие, с това той можеше да принесе нам голяма полза, защото щеше ни познакоми с богатството на нашият български език и неговото разнообразно развитие“²².

Отпорот кон Жинзифовите јазични сфаќања и нивната примена во поезијата која тој ја пишувал не престанува со овие искажувања на Љ. Каравелов, туку и понатаму продолжува меѓу други бугарски писатели. Видниот бугарски поет Пенчо Славејков, пишувајќи по повод второто издание на „Крвава кошула“, го нарекува Жинзифова „безграмотен“, а неговиот јазик „просешки“²³. Пенчо Славејков е особено јасен во неаџијата на суштината на Жинзифовите јазични сфаќања и неговата практика, во статијата „Пушкин в преводи“, во која го рецензира библиографскиот прилог на П. Д. Драганов „Пушкин в переводах“, објавен во „Исторический вѣстник“, во 1899 г. Во оваа своја статија П. Славејков најдиректно навлегува во јадрото на проблемот, кога пишува: „А каква верност има въ съобщениятъ отъ П. Драганова фактъ(?), че Райко Жинзифовъ билъ превождалъ стихотворения отъ Пушкина на македонско наречие, когато и на децата у насъ е известно, че тоя великъ безграмотникъ е превождалъ и писалъ вирши на някакавъ си измисленъ Жинзифовски езикъ?“. И понатаму: „Јасно се вижда, че П. Драгановъ е извадилъ Жинзифова изъ архивата, само и само да пошарлантанстува съ въпроса за македонско-славянското наречие“²⁴.

²²) Ibid., стр. 120.

²³) Пенчо Славейковъ: Българска литература, Събрани съчинения, томъ седми, второ издание, Хемусъ, София, стр. 328, 330.

²⁴) Ibid., стр. 343—344.

На овие критичари на Р. Жинзифов и посебно на Пенчо Славевков им одговара редакторот на книгата „Съчинения на Райко Жинзифов“, Зора Здравева, која вели: „Езикът (на Р. Жинзифов, забел. А. С.) е много неправилен, неустановен. Пенчо Славевков го нарича просяшки. Той напада Жинзифова въ неазинтересованостъ и незнание на родния си езикъ и отрича у него каква и да е интеллигентностъ. Силно казано. Щомъ като Ж. може така добре да владѣе и да се изразява на руски езикъ, не може ли да изучи българския?“²⁵.

Основното, значи, во сето ова прашање е имено опозицијата која ја води најенергично Р. Жинзифов спрема сите оние фактори што ја негирале рамноправната застапеност на македонскиот јазик во формирањето на литературниот јазик, кој според него, требало да биде заеднички за Македонците и Бугарите. Ваквиот став и однос на Р. Жинзифов, во понатамошна линија, претставува една мошне значајна етапа во осознавањето на нашите луѓе за потребата од конечно создавање на самостоен македонски литературен јазик. Токму и настојувањето на Р. Жинзифов да му презентира на И. Срезневскиј еден таков речник, наменет за Русите, кој, иако под заеднички наслов „бугарски“, всушност го одразува рамноправно македонското и бугарското лексичко богатство (дури во сочуваниве примери македонската лексика е предоминантна), е уште еден недвосмислен доказ за нескриените тенденции на поетот на „Крвава кошуља“ за кои погоре зборувавме.

Aleksandar Spasov

UN ESSAI LEXICOGRAPHIQUE DE RAJKO ŽINZIFOV

Résumé

Dans la présent contribution on publie les matériaux lexicologiques (173 unités) que Rajko Žinzifov avait envoyés, en 1862, à Izmail I. Sreznevskiy. Les matériaux lexicologiques contiennent, dans leur majeure partie, une série de mots caractéristiques des parlars populaires macédoniens.

On y analyse aussi les idées de Rajko Žinzifov concernant la langue macédonienne.

²⁵) Съчинения на Райко Жинзифов, стъкмила Зора Здравева, Македонски научен институт, София 1927, стр. 12.